

MEESTERWERKEN

WEEKBLAD VOOR JONG EN OUD

PRIJS PER NUMMER : 3,50 FRANK

Uitgave van

«DE VLAAMSE BOEKHANDEL», Provinciestraat, 42, ANTWERPEN

(Handelsregister van Antwerpen nr 33.297)

In het licht van de lantaarn

Als het Kermis wordt.

Ieder jaar brengt een tijdperk van kermisdagen en jaarmarktpret voor stad en dorp. Hier hebben wij te doen met een eeuwenoud en diep ingeworteld volksgebruik, dat wel evolueert, maar niet uit te roeien is.

De oorsprong van de kermissen moet ver in het verleden opgespoord worden. Het woord «kermis» is afgeleid van «Kerkmis». In vroeger tijden ging het inwijden van nieuwe kerken met openbare feestelijkheden gepaard. Telkens als achteraf die wijding verjaarde, werden die feestelijkheden opnieuw op touw gezet; men stelde kramen en tenten rondom het kerkgebouw op en bood allerlei waren te koop aan.

Zulks waren de jaarlijkse «Kerkmissen» die niet enkel de inwoners van de plaats, waar de verjaring van de wijding herdacht werd, in feestroes bracht, maar, na korten tijd, eveneens de inwoners van omliggende steden en dorpen lokte.

Lieden, die van klein gewin leefden, stroomden naar de plaatsen, waar «Kerkmis» gevierd werd, van heinde en verre toe: marskramers, reizende muzikanten, goochelaars, kwakzalvers, kunstmakers, liedjeszangers en wat al nog.

Verder werden allerlei spelen door de inrichters uitgedacht, waaronder het brutaal «varkensknuppelen» en «het ganzenrijden».

De herdenking van de inwijding van een kerkgebouw geraakte na een wjl op het achterplan verdrongen. Alleen een gelegenheid tot het scheppen van volkspret bleef voortbestaan. Het woord «Kerkmis» verloor zijn betekenis en werd «kermis».

In het Vlaamse land zijn de kermissen ten allen tijde een jaarlijkse gebeurtenis geweest, waarop gretig gewacht werd. Het is dan ook niet te verwonderen, dat verschillende van onze Vlaamse kunstschilders, wij herinneren aan Breughel en Teniers, kermisdrukte op hun doeken zochten te bestendigen.

Zo kreeg ieder dorp, hoe nietig het ook zijn kon, en, in de grote

steden, elke parochie, bepaalde kermisdagen.

In vele plaatsen werd de kermis in- en uitgeluid.

Niet zodra was dit inluiden gebeurd of aan de stadspoorten en ook wel aan de houten bruggen werd een kruis bevestigd. In een handvest van 1355, waardoor graaf Willem van Beieren aan de stad Haarlem het recht gaf jaarmarkt te houden, werd op dit kruis gezinspeeld. Bijwijken was het wit, andermalen zwart, meestal rood geschilderd. Het zinspeelde op den marktvrede en de marktvrijheid. Het diende als een waarborg er voor, dat rust zou heersen, dat de marktbezoekers veilig zouden zijn. Wie het wagen mocht, die rust te storen, werd voor altijd verbannen.

Toen de Hervorming veld won, geraakten de dorpskermissen enigszins verdrongen, omdat een religieus karakter aan hun oorsprong lag. Daar, waar de Hervorming vasten voet kreeg, bij onze Noorderburen onder andere, verdwenen zij zelfs. In onze gewesten ging het er juist anders om. Geen parochie, die niet haar heilige gedurende een paar plezierige dagen herdacht. Met de jaren ontaardden de kermissen in braspartijen en gaven zij vaak aanleiding tot ergernis en tot bloedige vechtpartijen. Om daaraan een einde te maken wou Filips II, in de tweede helft van de XVIe eeuw, de dorpskermissen afschaffen en door provinciale kermissen vervangen. Maar die nieuwigheid vond geen trek en alles bleef zoals het was. Later wou Jozef II er zich mede inlaten. Om te voorkomen, dat de inwoners van zekere dorpen, naijverig op die van andere gemeenten, waar kermis gevierd werd, er den boel op stelten gingen zetten, schreef hij een kermis voor heel het land voor, kermis die op den tweeden Zondag van Pasen zou gehouden worden.

Dit besluit dagteekent van 1786. Het volk echter bleef aan zijn overleveringen gehecht en «kermiste» zoals voorheen.

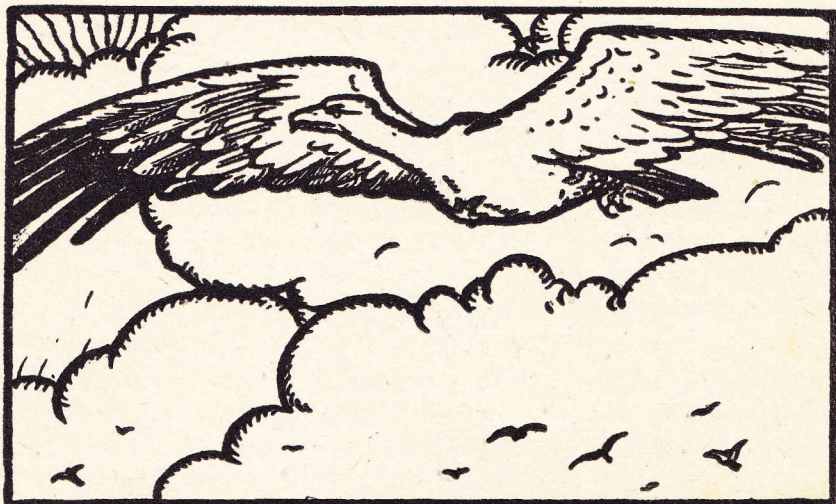
Gedurende de Franse bezetting werden de dorps- en parochiekermissen verboden, terwijl de kerken werden gesloten. Niet zodra evenwel waren de tempels aan de uitoefening van den cultus teruggegeven of vele van die kermissen fleurden weer.

Die toestand bleef in Antwerpen tot in 1847 voortduren. Dat jaar schafte de Antwerpse gemeenteraad de parochiekermissen af en verving ze door een jaarlijkse «foor» voor gans de stad, te houden gedurende de maand Augustus. Die maatregel deed heel wat stof opwaaien. Het regende protesten, waarvan de meeste van de herbergiers uitgingen. Dezen kloegen steen en been en beweerden, dat de stadsoverheid hun ondergang betrachtte. Niets baatte evenwel en de nieuwe regeling werd doorgevoerd. Eén voor één verdwenen de wijk- en parochiekermissen. Naast de grote Augustuskermis werd echter in Juni «klein kermis» gehouden. Buitendien hielden een paar lokale kermissen stand: de St Willebrorduskermis en de St Pauluskermis op de Vee-markt.

De grote Antwerpse Sinksenfoor lokt inwoners uit al de localiteiten van de provincie naar de Sinjorenstad.

Van het kermisvermaak uit vroeger tijden bestaat haast niets meer. Aan staakklommen, zaklopen, ringsteken, eïerenrijden, wit en zwart, wordt nog maar sporadisch gedaan, meestal naar aanleiding van een Vlaamse kermis.

De kermissen evolueerden mettertijd zozeer, dat in den laatsten tijd op de jaarmarkten de triomf van de mechaniek volledig werd.

De Haagkoning.

Alle geluiden, vroeger en nu nog, hebben zin en betekenis. Als de zware hamer van den smid op het aambeeld dreunt, dan schreeuwt hij: «Hard! Hard!». De schaaf van den timmerman, glijdend over het hout, bromt: «Schoon! Glad! Glad! Schoon!». Het raderwerk van den molen knarst: «Help, goede God! Help, goede God!» En is de molenaar bij geval een dief, dan vraagt het raderwerk langzaam: «Wie is daar? Wie is daar?», en antwoordt iets trager: «De molenaar! De molenaar!», en daarna heel vlug: «Steel maar op, steel maar op, de helft van ons meel!»

Ieder vogel floot vroeger zijn eigen taal. Iedereen verstond hen. Nu begrijpt hen niemand meer, hoe mooi ze ook zingen mogen.

Eenmaal kregen de vogels het in het hoofd, dat zij een koning moesten hebben. Alleen de kievit was hier tegen. Hij wilde van geen dwang weten, was een vrije vogel en vrij wilde hij blijven. Het verlangen van 't gevogelte maakte hem ontevreden en onrustig. Hij trappelde heen en weder en riep:

— Ik verlies het! Ik verlies het!

Hij trok zich op de grote weide terug en liet zich niet meer zien.

Op een schonen Meimorgen kwamen al de vogels, behalve de kievit, bijeen om te beraadslagen. Allen, van de grootsten tot de kleinsten. Ook een zeer klein vogeltje, dat nog geen naam had.

Er werd overeengekomen, dat hij, die het hoogst vliegen kon, tot koning zou worden uitgeroepen. Op een gegeven ogenblik vlogen allen tegelijk de hoogte in. 't Was een oorverdovend geklepper. De lucht

werd door den ontzaglijken zwerm verduisterd. Veel vogels, zoals de mussen, de vinken, de spreeuwen en veel andere nog, moesten het spoedig opgeven. De grotere vogels hielden het langer vol, doch de adelaar was hun allen de baas. Hij steeg zo hoog, zo hoog, dat hij nog maar een klein stipje geleek. En nog steeg hij altijd, alsof hij de zon wilde gaan omhelzen. Hij keek langs alle kanten rond en toen hij zag, dat hij alléén zich nog in de hoogte bewoog, dacht hij, dat het zo al goed was. En met een groten schreeuw, die klonk over berg en dal, riep hij:

— Ik ben koning!

— Mis, mijn vriend ! piepte toen het kleine vogeltje, dat van den rug van den adelaar, waarop het zich had neergezet, omhoogsteeg. Mis! Ik ben koning!

Maar de vogels waren met het kleine dingetje niet tevreden; zij riepen, dat het vals gespeeld was, en verklaarden den prijskamp nietig. Men kwam nu overeen, dat hij koning zou wezen, die het diepst in de aarde kon doordringen. De vogels beproefden het in den grond te geraken, maar dat ging niet. Het kleine vogeltje kroop in een muizengat en riep:

— Ik ben koning! Ik ben koning!

— Ge zijt een bedrieger! schreeuwden nu al de vogels tegelijk. Wij zullen u niet als koning erkennen!

Zij besloten, hem in het muizenhol gevangen te houden en hem den hongerdood te laten sterven. De uil werd als schildwacht aange-steld en hij stond met zijn hoofd borg voor hem. Toen de avond viel, keerden de vogels, uitgeput van vermoeienis, met vrouw en kroost naar hun nest. De uil bleef op zijn post en staarde met zijn grote kijkers strak in de opening. Maar ook hij was vermoeid en sloot één oog. De kleine vogel bemerkte zulks en wou het gat uit, maar de uil drong hem in zijn gevangenis terug. Weer sloot de uil één oog, en hield het andere open en zo afwisselend. Maar eens deed hij het één oog dicht en vergat het andere te openen. Zo sliep hij in. De kleine vogel maakte zich dan spoedig uit de voeten.

Van dien nacht af durfde de uil zich niet meer bij lichten dag laten zien, uit vrees, dat de andere vogels hem zouden vermoorden. Hij vliegt 's nachts alleen nog uit en wreekt zich dan op de muizen, die zulke lelijke gaten maken. Ook de kleine vogel bleef bang en sluipt gewoonlijk in de hagen rond.

Daarom noemen de andere vogels hem spottend: Haagkoning!

Maar de leeuwerik stoort zich niet aan den haagkoning. Als de zon schijnt, dan stijgt hij hoog, zeer hoog, naar den hemel, zingend: «Och, och, hoe schoon! Schoon is het! Schoon, schoon! Och, wat is het schoon!».

IN HET LICHT

JAN DE SCHUUTER

VAN DE
LANTAARN

IN DE
KROON

UITGEVER

L. OPDEBEEK

ANTWERPEN

SWA.

JAN DE SCHUYTER

In het
Licht van de Lantaarn

Folkloristische wetenswaardigheden

Gevolgd door een keuze

SPROOKJES
van de GEBROEDERS GRIMM

Pentekeningen van Edmond VAN OFFEL

Kleuromslag van Jan WATERSCHOOT

L. OP DE BEEK — UITGEVER — ANTWERPEN
1949